

TWÓRCZOŚĆ INTERNAUTÓW W ŚWIETLE REGULACJI PRAWA AUTORSKIEGO NA PRZYKŁADZIE FANFICTION

Katarzyna Grzybczyk

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

TWÓRCZOŚĆ INTERNAUTÓW W ŚWIELE REGULACJI PRAWA AUTORSKIEGO NA PRZYKŁADZIE FANFICTION

Katarzyna Grzybczyk

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 15 września 2015 r.

Recenzent

Dr hab. Wojciech Machała

Redakcja serii

Janusz Barta

Ryszard Markiewicz

Alicja Pollesch

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Maż

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rojek

Łamanie

Wolters Kluwer

Układ typograficzny

Marta Baranowska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ

Więcej na www.legalnakultura.pl

POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-9382-9

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Panu Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi
z podziękowaniami za opiekę i czuwanie
nad całym moim życiem zawodowym.
Los się do mnie uśmiechnął.

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Rozdział I

Opowiadania fanfiction a prawo autorskie / 11

- 1.1. Wprowadzenie / 12
- 1.2. Pojęcie fanfiction / 26
- 1.3. Rodzaje opowiadań fanfiction / 32
- 1.4. Fanfiction a *fair use* / 35
- 1.5. Fanfiction a dozwolony użytek osobisty / 49
- 1.6. Fanfiction jako parodia / 56
- 1.7. Ograniczenie dozwolonego użytku / 73
- 1.8. Podsumowanie / 76

Rozdział II

Koncepcje dzieła literackiego w naukach pozaprawnych – inne spojrzenie / 80

- 2.1. Wprowadzenie / 80
- 2.2. Fenomenologia / 88
- 2.3. Postmodernizm / 90
  - 2.3.1. Semiotyka / 92
  - 2.3.2. Metalingwistyka i Michaił Bachtin / 95
  - 2.3.3. Intertekstualność / 97
  - 2.3.4. Dekonstrukcjonizm / 103
- 2.4. Badania kulturowe / 104
- 2.5. Cyfrowy zwrot w humanistyce i sztuce / 112
  - 2.5.1. Dzieło literackie w sieci – dzieło zdigitalizowane / 113
- 2.6. Podsumowanie / 118
  - 2.6.1. Fanfiction jako dzieło literackie / 120
  - 2.6.2. Przypadek *Harry'ego Pottera* / 129

Rozdział III

Kultura konwergencji (partycypacji, uczestnictwa, remiksu) / 131

- 3.1. Wprowadzenie / **131**
- 3.2. Kultura konwergencji / **132**
  - 3.2.1. Web 2.0 / **134**
  - 3.2.2. Prosument / **141**
  - 3.2.3. Pro-am / **144**
  - 3.2.4. Społeczeństwo sieci / **151**
  - 3.2.5. Konwergencja mediów i technologii / **156**
  - 3.2.6. Konwergencja prawna / **158**
- 3.3. Kultura remiksu / **158**
  - 3.3.1. Dadaizm / **161**
  - 3.3.2. Lettryzm i sytuacjonizm / **162**
  - 3.3.3. Subwersja, twórcza kontestacja, zagłuszanie kultury / **167**
  - 3.3.4. Mashup / **171**
  - 3.3.5. Światotworzenie / **173**
- 3.4. Kultura fanowska / **175**
- 3.5. Podsumowanie / **185**

Rozdział IV

Wnioski końcowe / 187

- 4.1. Podsumowanie / **187**
- 4.2. Propozycje rozwiązań prawnych / **195**
  - 4.2.1. Redefinicja utworów zależnych / **196**
  - 4.2.2. Dozwolony użytek osobisty / **198**
  - 4.2.3. Dozwolony użytek publiczny / **201**
  - 4.2.4. Ograniczone licencje / **203**
  - 4.2.5. Organizacje fanowskie / **206**
- 4.3. Zakończenie / **208**

Bibliografia / **209**

Wykaz skrótów

Akty prawne

Konstytucja RP	ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
dyrektywa o społeczeństwie informacyjnym	dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz. Urz. WE L 167 z 22.06.2001, 10)
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
konwencja berneńska	konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 84, poz. 515 z późn. zm.)
pr. aut.	ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)
TRIPS	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (Dz. Urz. WE L 336 z 23.12.1994, s. 214)

Inne

17 USC § 107	United States Code, Title 17, Chapter 1, § 107 (Limitations on exclusive rights: fair use)
ACTA	Anti-Counterfeiting Trade Agreement; umowa handlowa dotycząca zwalczania obrotu towarami podrabianymi
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WIPO	World Intellectual Property Organization; Światowa Organizacja Własności Intelektualnej
ZNUJ PIPWI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej
ZNUJ PPWI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z Prawa Własności Intelektualnej
ZNUJ PWiOWI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej
ZNUS SI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Studia Informatica

Rozdział I

Opowiadania fanfiction a prawo autorskie¹

W fanfiction znaczące jest to, iż często przedstawia takie historie, których opowiedzenie nie przyszłoby do głowy oficjalnym twórcom, ponieważ autorzy fanfiction wywodzą się z różnych środowisk. Wydaje się, że dyskomfort powodują nie tyle fanowskie reinterpretacje, co fakt, że reinterpretacje te pochodzą od niewłaściwych fanów – kobiet, kolorowych, queerowych dzieciaków, napalonych nastolatków, ludzi, którzy nie zajmują się profesjonalnie pisaniem, ludzi, którym zależy na zachowaniu ciągłości serii (...).

Właściwy sposób tworzenia mitów kulturowych, implikujący progres, stanowi męski przywilej reinterpretacji dzieł innych uprzywilejowanych mężczyzn z poprzednich epok, którego wszyscy inni mają wysłuchiwać w milczeniu. Tak zawsze było. Tak będzie w przyszłości, bez względu na to, co mówi Tumblr². Ale historię można napisać na nowo. Mity można naginać i zmieniać. Coś nowego i ekscytującego dzieje się właśnie w świecie narracji, a fani stanowią ważną część tego³.

---

¹ Szczególne podziękowania chciałabym złożyć Panu Profesorowi Ryszardowi Markiewiczowi, który znalazł czas na przeczytanie niniejszego tekstu przed publikacją i uczynił to w ekspresowym tempie, wykazał zrozumienie dla dość karkołomnej koncepcji książki i „niepoważnego” tematu, a do tego poczynił uwagi, dzięki którym opracowanie to powinno satysfakcjonować wybrednego czytelnika.

² Tumblr jest to platforma mikroblogowa, gdzie użytkownicy mogą umieszczać wpisy w kategoriach: tekst, obrazek, wideoklip, plik dźwiękowy, link, cytat, dialog.

³ L. Penny, *Laurie Penny on Sherlock. The adventure of the overzealous fanbase*, <http://www.newstatesman.com/culture/2014/01/sherlock-and-adventure-overzealous-fanbase>.

1.1. Wprowadzenie

Rozwój sieci internetowej na skalę światową – i to w tak stosunkowo krótkim czasie – był zaskoczeniem chyba dla wszystkich. Jednych z pewnością ucieszył (jak choćby producentów komputerów i smartfonów), innych zasmucił (wydawców prasy, producentów muzycznych), zaś jeszcze innych uczynił bezradnymi. Do tych ostatnich z pewnością można zaliczyć prawników, w tym zwłaszcza ustawodawców różnych krajów. Bezradność ta jest w dużej mierze niezawiniona i wynika z tempa, w jakim internet się rozwinął, w zasadzie nie dając szans prawu (regulacjom prawnym) na dotrzymanie kroku. Innym powodem jest masowość (ogromna liczba) odbiorców, internautów, którzy „zadomowili się” w przestrzeni wirtualnej, prowadząc tam różnorodną działalność, tworząc, nawiązując znajomości, komunikując się z innymi – internautów, którzy w większości przypadków nie zastanawiają się nad zgodnością swoich poczynań z prawem, gdyż wszyscy wokół postępują tak samo. Poza tym przeciętny internauta (a jest to zwykle młoda, a nawet bardzo młoda osoba) czasem nie może pojąć, dlaczego niektóre zachowania są naruszeniem prawa, i nie znajduje zrozumienia dla ograniczeń swojej działalności, która w przeważającej mierze jest po prostu zabawą czy rozrywką.

Zgodnie z tytułem niniejszego opracowania refleksje zostaną ograniczone do zagadnień autorskoprawnych; tworzenie analogii oraz wysuwanie podobnych wniosków w odniesieniu do innych kwestii związanych z działalnością internetową byłoby nieuprawnione. Ponieważ celem pracy jest wykazanie, że należałoby wziąć pod uwagę w przepisach prawa lub chociażby ich interpretacji specyfikę internetu, zastrzegam, że dotyczy to jedynie twórczości internautów, nie zaś wszystkich zachowań bądź działań, na które można się natknąć w sieci (w tym m.in. pornografii czy rozpowszechniania mowy nienawiści). W odniesieniu do tego typu zachowań nie można mówić o specyfice, która by je usprawiedliwiała.

Pytania, na które trzeba będzie w końcu odpowiedzieć, brzmią: czy fakt, że przeważająca większość społeczeństwa uważa określone zachowania za dozwolone, legalne i niekrzywdzące nikogo, jest wystarczającym argumentem za zmianą przepisów, a nawet zmianą paradygmatów? Czy podstawowe założenia, na których oparto ochronę prawnoautorską, są dzisiaj równie aktualne i uzasadnione (pożądane), co dwieście lat

temu? Czy wreszcie koncepcje autora, utworu, treści prawa autorskiego nie zdezaktualizowały się w XXI wieku, w którym twórczość internetowa kwitnie, zaś autorami (często małoletnimi) są miliony użytkowników nie tylko niemający świadomości swojej pozycji, ale także nieroszczący sobie z tego tytułu żadnych praw? Ci sami internauci, tworząc memy⁴, fanfiki⁵, fan edity⁶ czy napisy do filmów, nie zadają sobie pytań o prawa autorskie innych osób, usprawiedliwiają się tym, że to czysta rozrywka.

Żyjemy w czasach Trzeciej Rewolucji Przemysłowej – nazwa taka została przyjęta w oficjalnych dokumentach Unii Europejskiej w 2007 r., a w 2011 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych⁷. Cechą charakterystyczną i wyróżniającą zarazem jest wykorzystywanie na masową skalę technologii cyfrowej oraz internetu, co spowodowało zwielokrotnienie potencjału informacyjnego człowieka⁸. Nie jest on jednak w stanie przetrwać i wykorzystać wszystkich dostępnych informacji, stąd konieczność posługiwania się ułatwieniami technologicznymi, w następstwie czego pojawia się ryzyko wyeliminowania ludzi i zastąpienia ich maszynami. Z drugiej strony wskazuje się na prawdopodobieństwo przeniesienia logiki internetu na inne sfery działalności ludzkiej, czyli rozproszenie i personalizację. Jak wskazuje Kazimierz Krzysztofek: „Będzie to możliwe dzięki temu, że technologie informacyjne odwracają kierunek rozwoju oparty o umasowienie produkcji,

⁴ Słowo „mem” pochodzi od greckiego słowa *mimesis* oznaczającego naśladownictwo. W memetyce jest to nazwa jednostki ewolucji kulturowej podobnej do genu będącego jednostką ewolucji biologicznej. Nazwę tę zaproponował biolog Richard Dawkins w książce *Samolubny gen*. Memy powielają się poprzez naśladownictwo i podlegają mutacji. Istota memu wyjaśniona została przez Susan Blackmore w książce *Maszyna memowa*: „Jeśli wasze irytujące nucenie przy pracy zaraża resztę biura obiema zwrotkami Jeruzalem Blake’a, memem jest cała ta natchniona pieśń. Jeśli zarażacie ich samym tylko «Da da da dum», memem są te właśnie stare dobre nuty”. W niniejszym opracowaniu chodzi o mem internetowy, czyli dowolną porcję informacji (frazes, koncepcję, grafikę czy film), które rozprzestrzeniają się pomiędzy powielającymi osobami za pośrednictwem sieci społecznościowych, komunikatorów czy forów internetowych. Na podstawie: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Mem>.

⁵ Por. wyjaśnienie niżej w tekście głównym.

⁶ Fan edity są to amatorskie filmiki będące przeróbkami istniejących filmów (por. rozdział II niniejszego opracowania).

⁷ P. Skubała, E. Sierka, *Energetyka prosumencka, czyli powrót do społeczeństwa funkcjonującego według praw natury*, <http://www.klaster3x20.pl/centrum-energetyki-prosumenckiej/biblioteka-zrodlowa-ep/zbiory-biblioteczne/energetyka-prosumencka-czyli-powrot-do-spoleszczenstwa-zyjacego-wedlug-praw-natury>, s. 6.

⁸ Por. J. Rifkin, *Trzecia Rewolucja Przemysłowa. Jak lateralny model władzy inspirowuje całe pokolenie i zmienia oblicze świata*, Katowice 2011, s. 5 i n.

Katarzyna Grzybczyk – doktor habilitowany nauk prawnych; pracownik Katedry Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się problematyką prawa cywilnego, autorskiego i prawa reklamy; autorka licznych publikacji z tego zakresu, m.in. *Lokowanie produktu. Zagadnienia prawne* (Warszawa 2012), *Prawo reklamy* (Warszawa 2012).

■ Książka przedstawia analizę działalności twórczej internautów, w szczególności dotyczącej opowiadań fanfiction, w świetle obowiązujących przepisów prawnoautorskich.

■ W monografii zaprezentowano m.in.:

- zjawiska socjologiczne i kulturowe w Polsce i na świecie, które powinny być uwzględniane przy ocenie naruszeń praw autorskich;
- najnowsze teorie sztuki i literatury;
- kwestie prawne związane z utworami zależnymi, utworami inspirowanymi czy parodią;
- problematykę fanfiction na tle regulacji prawnych wraz z propozycjami możliwych rozwiązań;
- orzecznictwo amerykańskie, które może być punktem odniesienia w przypadku sporów na tle prawa kontynentalnego;
- propozycje *de lege ferenda* rozwiązań prawnych dotyczących opowiadań fanfiction.

■ Publikacja przeznaczona jest dla adwokatów, radców prawnych, sędziów i prokuratorów, a także pracowników naukowych oraz studentów prawa, kulturoznawstwa, socjologii czy teorii sztuki. Zainteresuje również wydawców oraz administratorów stron internetowych.

Uniwersytet Jagielloński

SERIA REKOMENDOWANA PRZEZ KATEDRĘ PRAWA WŁASNOŚCI
INTELEKTUALNEJ WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UJ

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-9382-9

9 788326 493829

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326493829 W01P01